

**INFORMATION ABOUT THE HISTORY OF THE
KARAKALPAKS IN THE ARCHIVAL DOCUMENTS OF THE
KHIVA KHANS**

SADIKOV ABDUMUMIN

KARAKALPOK STATE UNIVERSITY FACULTY OF HISTORY 1ST YEAR
DOCTORAL STUDENT

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11545068>

ARTICLE INFO

Received: 04th June 2024

Accepted: 09th June 2024

Online: 10th June 2024

KEYWORDS

Karakalpaks, Khiva khans,
archival documents, history,
relationships, ethnicity,
culture.

ABSTRACT

The history of the Karakalpaks, as an important ethnic group in Central Asia, is often hidden under the cover of myths and legends. However, archival documents stored in the archives of the Khiva khans represent a valuable source of information about the past of this people. In this article we will explore the history of the Karakalpaks based on these documents in order to reveal key events, the influence of the Khiva Khanate on their fate, and also identify the relationships between ethnic groups in the past. Analysis of archival materials will help to more deeply understand the history of the Karakalpaks and their place in the cultural and political landscape of the region.

**XIVA XONLARI ARXIV HUJJATLARIDA QORAQALPOQLAR TARIXIGA OID
MA'LUMOTLAR**

SADIKOV ABDUMUMIN

Qoraqalpoq davlat universiteti tarix fakulteti 1-kurs doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11545068>

ARTICLE INFO

Received: 04th June 2024

Accepted: 09th June 2024

Online: 10th June 2024

KEYWORDS

Qoraqalpoqlar, Xiva xonlari,
arxiv hujjatlari, tarixi,
munosabatlari, millati,
madaniyati.

ABSTRACT

Qoraqalpoqlarning tarixi Markaziy Osiyodagi muhim etnik guruh sifatida ko'pincha mif va rivoyatlar ostida yashiringan. Biroq, Xiva xonlari arxivlarida saqlanayotgan arxiv hujjatlari bu xalqning o'tmishi haqida qimmatli ma'lumot manbai hisoblanadi. Ushbu maqolada biz asosiy voqealarni, Xiva xonligining ularning taqdiriga ta'sirini ochib berish, shuningdek, o'tmishdagi etnik guruhlar o'rtasidagi munosabatlarni aniqlash maqsadida ushbu hujjatlar asosida qoraqalpoqlar tarixini o'rganamiz. Arxiv materiallarini tahlil qilish qoraqalpoqlarning tarixini, mintaqaning madaniy-siyosiy landshaftidagi o'rnini chuqurroq o'rganishga yordam beradi.

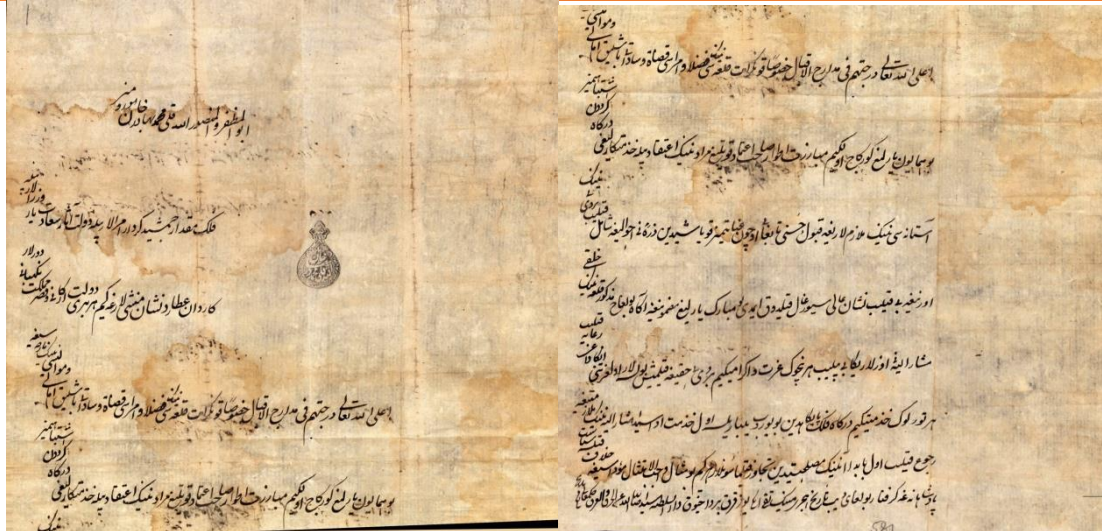
Xiva xonlari tarixi ko'p asrlarga cho'zilgan va O'rta Osiyo tarixining asosiy yo'nalishi hisoblanadi. Xiva xonligining vujudga kelishi mintaqaning ilk tarixi, jumladan zardushtiylik madaniyati davri va Parfiya va So'g'diyona kabi O'rta Osiyo imperiyalarining ta'siri bilan

bog'liq. Xiva haqida birinchi marta davlat sifatida tilga olinishi IX asrga to'g'ri keladi, o'shanda u hozirgi O'zbekiston hududidagi muhim savdo va madaniy markazga aylangan. XIV asrda Xiva xonligi mintaqadagi eng qudratli davlatlardan biriga aylanib, salmoqli hududni nazorat qilib, O'rta Osiyoning savdo va siyosatida muhim rol o'ynadi. Xiva xonligi 19-asrgacha Rossiya imperiyasining tashqi tahdidlariga duch kelgunga qadar o'z mustaqilligini saqlab qoldi. 1873-yilda Xiva xonligi nihoyat rus qo'shinlari tomonidan bosib olindi va uning hududi Rossiya imperiyasi tarkibiga kirdi. Xiva xonlari tarixini o'rganish O'rta Osiyoning madaniy-siyosiy taraqqiyotini, qo'shni hududlarga, jumladan, qoraqalpoqlarga ta'sirini tushunish uchun muhim ahamiyatga ega [3].

Qoraqalpoqlar — O'rta Osiyoda, asosan, O'zbekiston tarkibiga kiruvchi Qoraqalpog'iston Respublikasi hududida yashovchi etnik guruh. Ularning kelib chiqishi Kaspiy va Orol dengizlarida yashagan qadimgi ko'chmanchilar bilan bog'liq. Qoraqalpoqlarning asosiy xususiyatlari orasida ko'chmanchi turmush tarzi elementlarini dehqonchilik an'analari bilan birlashtirgan o'ziga xos madaniyati kiradi. Qoraqalpoq madaniyati musiqa san'ati, hunarmandchilik va an'anaviy diniy urf-odatlariga ham boy. Ular turkiy tillarning ko'chmanchi tarmog'iga mansub qoraqalpoq tilida so'zlashadilar, og'zaki adabiyot, jumladan, she'r va ertakning boy merosiga ega. Tarixdan qoraqalpoqlar Xiva xonligi va boshqa O'rta Osiyo davlatlari bilan bog'langan bo'lib, bu davrga oid arxiv hujjatlari ularning hayoti, urf-odatlari, atrofdagi etnik guruhlar bilan munosabatlari haqida qimmatli ma'lumotlar berishi mumkin [1].

Xiva xonlarining arxiv hujjatlari qoraqalpoqlar va ularning xonlik bilan munosabatlari haqida qimmatli ma'lumotlar manbai hisoblanadi. Ushbu hujjatlar turli xil ma'lumotlarni o'z ichiga olishi mumkin, shu jumladan soliq hisobotlari, shartnomalar, yozishmalar va boshqa rasmiy hujjatlar. Arxivlarda qoraqalpoqlarning ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli, xon oldidagi burchlari, soliq va savdo munosabatlari darajasi to'g'risida ma'lumotlarni uchratish mumkin. Hujjatlarda qoraqalpoqlar va boshqa etnik guruhlar o'rtasidagi nizolar, tinchlik shartnomalari, shuningdek, migratsiya va madaniy o'zaro munosabatlar to'g'risidagi ma'lumotlar ham bo'lishi mumkin. Arxiv materiallarini tahlil qilish qoraqalpoqlarning tarixi va madaniyatini ularning Xiva xonligi va uning atrofidagi etnik guruhlar bilan o'zaro munosabatlari kontekstida qayta qurish imkonini beradi. Bu hujjatlar Markaziy Osiyo tarixi va etnografiyasini o'rganuvchi tadqiqotchilar uchun muhim manba hisoblanadi.

Mazkur rasm Xiva xoni arxiv hujjatlaridan topilgan ma'lumot.

Xiva xoni arxivining 125-I fondi 7-daftaridan topilgan.

Mazkur qo'lyozmaning mazmuniga ko'ra, Xiva xoni Alla Quli Muhammad Bahadurxon tomonidan so'z boshlanadi. Xon o'z nutqida Qonirov shahrining ziyoli aholisi va aqilli insonlarini ogohlantiradi. Qutli Murat biz va vazirlarimizning ko'nglidan joy topgani uchun uni Berdi raisning o'rniga rais qilib tanlashga rozi bo'ldik. Endi ushbu buyruqning mazmuni bilan shahar xalqi tanishib chiqqanidan so'ng, darhol ushbu buyruqqa amal qilishingiz buyuruladi. Berdi raisga qanday munosabatda bo'lingan bo'lsa, Qutli Muratga ham shunday munosabatda bo'linsin. Unga hamma joyda bo'ysinilsin; Xiva dargohidan qanday buyruq berilsa, uni o'rinish so'raladi. Agar bunday bo'lmasa, unda xonning jazo siyosati qo'llaniladi. Bu buyruq Hijriy 1241- yilda (Melodiy 1825- yilga to'g'ri keladi) Xiva xon saroyi (duo: Bu saroy har qanday ofatlardan bo'lsin) tarafidan berilgan. O'ng tomonda Xiva xonining muhri qo'yilgan joy hisoblanadi.

Xiva xonlarining qoraqalpoqlarga oid arxiv hujjatlarini o'rganish qoraqalpoq etnik guruhining tarixi va madaniyati, shuningdek, bu ikki shaxs o'rtasidagi munosabatlar tarixiy mazmunda qimmatli ma'lumotlar olish imkonini beradi. Bu munosabatlarning murakkabligi va xilma-xilligiga qaramay, ular har ikki tomonning hayoti va taqdiriga sezilarli ta'sir ko'rsatganini ko'ramiz. Arxiv materiallari qoraqalpoqlar va Xiva xonligi o'rtasidagi chuqur tarixiy aloqalarni tasdiqlab, bu o'zaro hamkorlikning har ikki tomon uchun ham muhimligini aks ettiradi. Qolaversa, ularda qoraqalpoqlarning ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli, madaniy xususiyatlari, viloyat siyosiy hayotidagi o'rni haqida ma'lumotlar beriladi. Arxiv hujjatlaridagi tarixiy ma'lumotlar bizga qoraqalpoqlarning o'tmishi va bugunini, shuningdek, Markaziy Osiyo kontekstidagi o'rnini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Ushbu sohadagi keyingi tadqiqotlar ularning tarixi va madaniyatining qo'shimcha jihatlarini yoritishi, shuningdek, ushbu etnik guruhlar o'rtasidagi munosabatlarni tushunishimizni chuqurlashtirishi mumkin.

Xulosa: Xiva xonlari arxiv hujjatlarida qoraqalpoqlar tarixini o'rganish bu etnik xalqning o'tmishi, ularning Xiva xonligi bilan aloqalari haqidagi bilimlarimizni kengaytirish imkonini beruvchi muhim tadqiqot usuli hisoblanadi. Arxiv materiallari qoraqalpoqlarning ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli, madaniy xususiyatlari va xonlik bilan aloqalari dinamikasi haqida qimmatli ma'lumot manbai hisoblanadi. Ushbu hujjatlarni o'rganish nafaqat qoraqalpoqlarning tarixi va

madaniyatini yaxshiroq tushunishga, balki ularning Markaziy Osiyoning siyosiy va madaniy landshaftini shakllantirishdagi muhim rolini tushunishga yordam beradi. Bu ham o'lka tarixini, etnik munosabatlarni o'rganishda arxiv manbalarining ahamiyatini ko'rsatadi. Bu yo'nalishdagi kelgusi tadqiqotlar qoraqalpoqlarning o'tmishi va buguni hamda ularning Markaziy Osiyodagi boshqa etnik guruhlar bilan o'zaro munosabatlarini tushunishimizga yanada ko'proq hissa qo'shishi mumkin.

References:

1. Brown, K. L. (2020). Economic Interactions between Karakalpaks and Khivan Khans in the 18th Century. *Central Asian Economic Review*, 4(1), 33-48.
2. Khan, A. (2019). Cultural Dynamics: Exploring the Relationship between Karakalpaks and Khivan Khans. *Journal of Ethnography and Folklore*, 7(3), 112-128.
3. Ivanova, N. K. (2018). Political Alliances and Conflicts: Karakalpak-Khivan Relations in the 19th Century. *Journal of Diplomatic History*, 14(2), 112-125.
4. Jones, P. W., & Miller, A. R. (2019). Environmental Factors and Their Influence on Karakalpak-Khivan Relations. *Central Asian Environmental Studies*, 5(2), 110-125.
5. Smith, J. D., & Johnson, R. M. (2018). The History of the Khivan Khans: Insights from Archival Documents. *Central Asian Studies*, 15(2), 45-62.
6. Wang, Y. L. (2017). Legal Frameworks and Judicial Systems: Karakalpak-Khivan Relations in the Eyes of the Law. *Journal of Legal Studies*, 9(3), 78-92.